

Alojz Jembrih, Stipan Konzul i »Biblijski zavod« u Urachu, Rasprave i građa o hrvatskoj knjižnoj produkciji u Urachu (1561–1565) i Regensburgu (1568.). Prilog povijesti hrvatskoga jezika i književnosti protestantizma, Teološki fakultet »Matija Vlačić Ilirik« i Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2007, 389 str.

Hrvatski protestantizam 16. stoljeća često je bio smještan na marginu hrvatske nacionalne povjesnice, a suvremeno predočivanje odrednice *Crkva u Hrvata*, bilo u svojoj znanstvenoj, žurnalističkoj ili prigodnoj ekumenskoj obradi, gotovo s njim i nije računalo kao s jednom od bitnih odrednica hrvatskoga vjerskog i kršćanskog identiteta. Međutim, začudna književna tvorbenost hrvatskih protestantskih prevoditelja i pisaca, koji su u drugoj polovini 16. stoljeća u nepunih pet godina publicirali u uraškoj tiskari pored Tübingena tridesetak naslova vjerskih knjiga u tada zadivljujućoj nakladi od oko 30.000 primjeraka, rano je zaokupila pozornost hrvatskih i europskih slavista i povjesničara, kao i ostalih znanstvenika strukom ili domoljubnim interesom vezanih uz staru hrvatsku knjigu (Kukuljević, Kostrenčić, Bučar, Fancev, Mirković, Murko, Georgijević i dr., u novije vrijeme Bartolić, Bratulić, Matešić, Arapović i Jembrih – kao najkarakterističniji predstavnici s ovih prostora). Ne čudi stoga što su znanstveno najzaokruženiji prinosi istraživanju tematike ranog hrvatskog protestantizma priređeni upravo od strane hrvatskih književnopovijesnih teoretičara i filologa. Među tim radovima ističu se komentari i studije uz objavljene prijepise i pretiske hrvatskih protestantskih izdanja. Prvo od takvih djela objavio je V. Jagić (*Proroci*, 1897, prijepis), a nastavio F. Fancev (*Edna kratka summa*, 1916, prijepis). B. Arapović je u novije vrijeme objavio pretisak *Proroka* uz opširnu studiju (2002), dok je u međuvremenu (u posljednjih petnaestak godina) Alojz Jembrih, nesumnjivo vodeći suvremeni poznavatelj na polju hrvatske književne protestantike gdje se profilirao svojim brojnim znanstvenim i stručnim radovima, priredivši veći broj pretisaka ranih hrvatskih protestantskih izdanja, pridodavši im svoje opsežne pogovore: fragment maloga probnog glagoljičkog *Katekizma* iz 1561. i veliki *Katekizam* iz 1561. (Pazin, 1994), glagoljički *Novi testament* iz 1562/63. (Zagreb, 2007), latinički *Katekizam* iz 1564. (Pazin, 1991), latinički *Beneficium Christi* iz 1565. (Pazin, 1996) i latinička *Postilla* iz 1568. (Pazin, 1993), kao i *Rasgovaranje* iz 1555. (pretisak: Zagreb, 2005), najranije protestantsko teološko djelo pisano na hrvatskome jeziku i latinici, objavljeno prije osnutka uraške tiskare. Ovome konačno treba pridodati i Jembrihovo uredništvo pretisaka dviju *protestantskih crkvenih pjesmarica* Grgura Mekinića iz 1609. i 1611. s opširnim pogovorom (Pretisak: Zagreb, 1990), koje vremenski zaokružuju ranu književnu hrvatsku protestantiku; izvorno su, naime, bile namijenjene Hrvatima u zapadnoj Ugarskoj i Gradišću, pojavljujući se već u sutonu hrvatskih protestantskih stremljenja, nakon vjerskog zakona iz 1608. koji je protestante na hrvatskom prostoru definitivno stavio s onu stranu zakona.

Najnovija Jembrihova knjiga prvotno je zamišljena kao prigodna popularno-znanstvena monografija o Konzulu, no na kraju je izrasla u respektabilan znanstve-

ni rad, koncipiran unutar tematski zaokružene zbirke književnopovijesnih studija čijom je okosnicom djelovanje i značaj uraškoga kruga s Konzulom na čelu. Ona je nastavak, ali ujedno i sinteza autorovih višegodišnjih istraživanja o S. Konzulu i »Biblijskom zavodu« u Urachu, a objavljena je u novopokrenutoj ediciji Teološkog fakulteta »Matija Vlačić Ilirik«, nazvanoj *Folia Protestantica Croatica*.

Stipan Konzul Istranin (Istrijan), prozvan i Pinguentinus, Buzećanin (1521–1579?), istarski je pop glagoljaš koji je, prešavši s katoličanstva na protestantizam, bio 1549. primoran napustiti svoju župu u Starom Pazinu. Djelujući najprije u Kranjskoj, naposljetku prelazi u Njemačku i pridružuje se Primožu Trubaru u književnom i prevoditeljskom radu, a od 1561. do 1565. djeluje u novoosnovanoj uraškoj tiskari, najprije pod Trubarovim vodstvom, a kasnije manje-više samostalno. Tiskaru je utemeljio Ivan Ungnad (1493–1564), protestant po vjerskom opredjeljenju, bivši zemaljski kapetan štajersko-slavonske Vojne granice koji se, napustivši višedesetljetnu službu kod Ferdinanda I., i preselio u dvorac Amandenhof pored Uracha što mu ga je na raspolaganje bio stavio vojvoda Krištof württemberški. Uraško razdoblje Konzulova djelovanja, uključujući i godine nakon gašenja protestantske tiskare (njegov boravak u Regensburgu do 1568, te Željeznom i okolici do oko 1579), upravo je detaljnim predmetom najnovije Jembrihove monografije. Knjiga se temelji na izvornoj građi pohranjenoj u srednjoeuropskim knjižnicama i arhivima (Basel, Göttingen, Köszeg, Ljubljana, Regensburg, Stuttgart, Tübingen, Wien, Zagreb i dr.). Dvije najvažnije zbirke ove građe (»Slavischer Bücherdruck« u Tübingenu i »Freiherrn von Ungnad« u Stuttgartu) već su ranije, uz druga važnija vrela, bile predmetom proučavanja književnih povjesničara, posebice na temelju prijepisa i regesta koje je 1874. objavio Ivan Kostrenčić (*Urkundliche Beiträge für Geschichte der protestantischen Literatur der Südslaven in den Jahren 1559. bis 1565*), kao i kasnijih priloga publiciranih od strane Bučara i dr. Rukopisna građa koja se tiče hrvatske protestantike još ni danas nije potpuno iscrpljena, a poneki prilozi dolaze na svjetlo dana u novije vrijeme. Jembrih u najnovijoj knjizi donosi također preslike i prijepise nekih teže dostupnih materijala, među kojima ima i neobjavljenih. Iz fonda tübingenške građe posebno treba istaći zbirku svjedočanstava o valjanosti uraškog prijevoda glagoljičkoga Novog testameta (1562), te pisma, račune i veliki glagoljički probni list (1560) iz sačuvane stuttgartske Ungnadove ostavštine. Jembrih također prilaže faksimile glagoljičkog Konzulova autografa s prijevodom dijelova Novoga zavjeta iz 1560, te preslik fragmenta slabo poznatoga maloga glagoljičkog *Katekizma* iz 1561, tzv. Delftskog primjerka (izvornik se nalazi u privatnoj zbirci I. Dubravčića u Delftu, Nizozemska). Značajno je navesti i korespondenciju (8 pisama) koja osvjetljava Konzulovo djelovanje u 1567/68. Ona se u knjizi ponovno objavljuje (prvotno je već bila predočena u časopisu *Fluminensia*, 1–2/1996). Jembrih inače na više mjesta u knjizi ponovno daje objaviti dijelove građe već ranije publicirane u pretiscima pod njegovim uredništvom. Ovakav postupak ima opravdanja uzme li se u obzir da su njegova prijašnja »pazinska« izdanja uglavnom bila nedostupna u slobodnoj knjižarskoj prodaji.

Autor se u predgovoru sažeto osvrće na posljedice reformacijskih utjecaja u hrvatskim zemljama, upućujući na poveznicu s hrvatsko-uraškim prevoditeljskim krugom na čijem čelu stoji Stipan Konzul koji »je svoj život ugradio u afirmaciju

hrvatskoga jezika i hrvatske knjige tiskane u Urachu« (str. 11). Nakon što je ukratko izložio metodu rada i sadržaj knjige, Jembrih je predgovor zaključio važnim konstatacijama o svijesti da je »*glagolitica protestantica croatica*« bitna sastavnica hrvatskog glagolizma i uopće nacionalnog identiteta, koja je još jednim svjedokom jezične i kulturne samosvojnosti Hrvata u doba reformacije.

Sadržaj je raspoređen u četiri kvantitativno nesrazmjerna dijela (»Početni zamah«, str. 15–94; »Filološki obzor«, str. 95–274; »Među svojima«, str. 275–358; »Spomen na Stipana Konzula u Buzetu«, str. 359–362). Sržna tematika rada predočena je u drugom, najopširnijem dijelu knjige: detaljno se opisuju djelovanje uraške tiskare i njena najvažnija izdanja.

Prvi uvodni dio knjige, »Početni zamah«, izložen je u tri poglavlja. U prvom je opisana zauzetost Petra Pavla Vergerija ml. (1489–1565) i Primoža Trubara (1508–1586) oko slovenskoga i hrvatskoga prijevoda Biblije. Jembrih zaključuje kako je, bez obzira na neprijeporne Vergerijeve zasluge u pripremnim radnjama, prvi poticaj za prevođenje Svetoga pisma ipak došao od Trubara. Ovo je važna spoznaja budući da je dosadašnja literatura ovu dilemu različito interpretirala. Međutim, Jembrih dokumentira svoj zaključak navodima iz Trubarova predgovora njegovu prijevodu *Novoga zavjeta* (1557). Ondje je razvidno da Trubar o ovoj ideji prijevoda i za Hrvate razmišlja još prije svoga odlaska u Njemačku (1548). U drugom se poglavlju razmatra Konzulov prevoditeljski i nakladnički rad neposredno prije početka rada uraške tiskare: izdavanje probnog glagoljičkog (1560) i ćirilskog (1561) otiska, te rukopisni prijevod iz *Novoga zavjeta* (1560). Dijelovi ovog Konzulova glagoljičkog autografa (dva novozavjetna ulomka, Iv 9 i Dj 1) donose se u faksimilu i transliteraciji. Treće poglavlje kontekstualno se bavi izdanjima ogleadne glagoljice tiskane u Europi prije Konzulova nürnberškoga probnog otiska, koju su objavili G. Postello (1538) i G. B. Palatini (1545).

Središnji i najopsežniji dio Jembrihove knjige jest »Filološki obzor«. Autor je ovdje usredotočen na Konzulovo vodeće djelovanje u uraškoj tiskari te je, pored nekih novih spoznaja koje je nedavno već predočio u *Pogovoru uz pretisak glagoljičkoga Novog testamenta 1562./63.* (Zagreb, 2007), ovdje uklopio i dijelove iz svojih ranijih pogovora i ostalih radova vezanih uz uraške pretiske. Tako je monografija o Konzulu sintetički prikupila najvažnije spoznaje ranijih Jembrihových istraživanja, čime se potpunije sagledavaju problemi i razvoj uraške tiskare, a svakako se skladnije uočava planski slijed i povezanost rada na susljednim uraškim izdanjima. Svako od osam poglavlja drugoga dijela knjige detaljno se osvrće na neke aspekte djelovanja uraške tiskare koji su u dosadašnjoj literaturi bili prijeporni, zanemareni ili nedovoljno pojašnjeni. U prvom poglavlju »Od poticaja i priprema do uspjeha u uraškoj tiskari« najprije se razmatraju pojmovno-terminološke neujednačenosti u znanstvenoj literaturi oko prave naravi uraške tiskare (tiskara, knjižara, biblijsko-prevoditeljski zavod, ili čak prvo biblijsko društvo u povijesti). Ova je distinkcija važna jer su neki raniji autori bili skloni zaključivanju da tu djeluju barem dvije institucije pod istim krovom. Jembrih zaključuje kako se ovdje prvotno radi o tiskari, koja ima karakter biblijskog zavoda (prevođenje Svetoga pisma i vjerskih knjiga) te, u stanovitom smislu, i značajke preteče suvremenih biblijskih društava (ima se u

vidu povezana skrb za financiranje, prevođenje, tisak i raspčavanje vjerskih publikacija). U nastavku se obrađuje tematika nastanka i značajki glagoljičkih i ćiriličkih katekizama iz 1561. Analizira se fragment maloga probnog glagoljičkog *Katekizma* te kritički izlaže prijeporna rasprava u literaturi o mogućem Skalićevu autorstvu objavljenog predgovora. Pavao Skalić (1534–1575) bio je hrvatski humanist sklon protestantizmu, a jedno vrijeme intenzivnije povezan s uraškom tiskarom. Jembrih ustvrđuje da je tiskani predgovor u malome probnom *Katekizmu* Trubarov, a da je Skalićev predgovor morao biti izlučen u pripremi za tisak, te je do danas ostao nepoznat javnosti u tiskanom obliku, ako je kao takav igdje i pohranjen.

Drugo i treće poglavlje drugoga dijela (»Prijepor oko hrvatskoga prijevoda Novog testamenta /1562./63.«; »Svjedočanstva o jezičnoj ispravnosti glagoljičkoga NT (1562.)«) uključuju opis Trubarovih i Konzulovih pripremnih radnji te Konzulov prevoditeljski i urednički rad na najstarijem hrvatskom svetopisamskom prijevodu. Navode se i njegovi suradnici iz Istre i Primorja (Antun Dalmatin, Juraj Cvečić, Ivan Fabijanić, Franjo Hlej, Juraj Juričić, Ivan Lamella, Matija Pomazanić, Vinko Verneković, Matija Živčić) kao i uskočki svećenici koji su stanovito vrijeme obavljali korektorske poslove u tiskari (Ivan Maleševac, Matija Popović). Jembrih naročito analizira poteškoće koje su opterećivale rad u tiskari nakon napetosti i produbljenja sukoba između dvije jake ličnosti, Trubara i Konzula. Izgleda da je povod njihovu razilasku pojava prvotnog Skalićeva predgovora u katekizmu iz 1561, sastavljenog mimo Trubarova znanja i u vrijeme njegove nenazočnosti (1561). Sukob eskalira Trubarovim prenošenjem Ungnadu ocjene nekog fratra Ivana iz Bihaca koji je boravio u Ljubljani (1562) o tome da u Konzulovu hrvatskom prijevodu ima »viel falsch« prevedenoga. Ovo je jedan od prijelomnih trenutaka u organizaciji rada u tiskari, kada će Trubarova uloga prijeći u drugi plan do njegova konačnog povlačenja. Jembrih stoga iscrpno razmatra okolnosti i moguće uzroke ovakve fratrove prosudbe, te u trećem poglavlju opisuje Konzulovo putovanje 1562/63. u hrvatske zemlje poduzeto prvenstveno poradi provjere kvalitete prijevoda. Hrvatski protestantski uglednici, među kojima i Nikola Frankopan Tržački, kao i poznati protestantski propovjednik Grgur Vlahović, sastavili su i potpisali siječnja 1563. u Metliki pohvalna svjedočanstva o prijevodu. Jembrih ih donosi u faksimilima i transliteraciji, što je napose relevantno i za današnju hrvatsku bibličistiku: ova davna svjedočanstva predstavljaju, naime, prve rezultate *field-testinga* nekog biblijskog prijevoda na hrvatskom prostoru! Četvrto, peto i šesto poglavlje detaljno analiziraju, s povijesnoknjiževne i filološke strane, neka od uraških izdanja koja je Jembrih već ranije predočio javnosti u hrvatskom pretisku (latinički *Katekizam* iz 1564. te njegova usporedba s glagoljičkim *Katekizmom* iz 1561. kao i *Govorenje vele prudno /Beneficium Christil/*, u glagoljskome izdanju iz 1563. i latiničkom iz 1565).

Sedmo poglavlje drugoga dijela, koje govori o »nazivu jezika u tiskanim uraškim hrvatskim izdanjima (1561.-1565.)«, izuzetno je važno što se tiče hrvatske jezične i kulturne samosvojnosti u doba reformacije – gdje se kod hrvatskih protestanata (i to u egzilu) istodobno prepoznaje i izgrađena svijest o pripadnosti hrvatskom etničkom korpusu. U prvoj polovini 20. stoljeća neki su proučavatelji protestantizma (F. Fancev i dr.) tretirali hrvatski protestantizam kao uvoznu njemačku vjersku novotariju, koju su prakticirale uglavnom njemačke posade na području Vojne

granice. Takav protestantizam bio bi u tom smislu kulturološki i vjerski otklon od tradicionalnoga hrvatskog katoličanstva i neprimjeren tadašnjem hrvatskom crkvenom i kulturnom mentalitetu. Jembrih, međutim, pokazuje da je književni jezik hrvatskih protestanta u njihovim djelima eksplicitno i konzenkventno nazivan hrvatskim (crabatische, crobatische, croatische; harvacki, hrvacki), čak i onda kada su djela tiskana ćirilničnim pismom («im crobatischer Sprache mit cyrulischen Buchstaben gedruckt», *Postilla* 1563.). Premda to Jembrih posebno ne elaborira, ovo saznanje neizravno ide u prilog tezi da je u vjerskokulturološkom smislu hrvatski protestantizam bio na najboljem putu da se srodi s hrvatskim etničkim bićem. Još je od neobičnog interesa specifičan detalj, koji u knjizi nije dovoljno istaknut već ga je autor naknadno apostrofirao pri promociji knjige u Buzetu (13. 6. 2008): dok onodobni katolički autori hrvatski jezik tada uglavnom nazivaju »ilirskim« (usp. B. Kašić), jedino su hrvatski protestanti 16. stoljeća oni koji inzistiraju na nazivu »hrvatski«. Nije dosad stručno istraženo je li ovo posljedica samo njihove glagoljaške pozadine ili razlozi leže i negdje drugdje, te ovaj detalj ostaje zanimljivom temom daljnjim proučavanjima.

Ovaj izvorni naziv jezika hrvatskih protestanata kao da je bio zaboravljen ili namjerno prešućivan u kasnijim stoljećima čak i u samoj jezičnoj struci, posebice u njemačkoj slavistici 19. i 20. stoljeća. Jembrih tako primjećuje kako se u nekim suvremenijim povijesnoknjiževnim raspravama, i to od strane respektabilnih autora kao što su npr. Bucsay, Murko i Vorndran, ovaj jezik falsificirao lingvonimima »srpskohrvatski« ili čak »srpski«. Za ovakav filološki nekorektan postupak, koji je vjerojatno uzrokovan određenom dozom oportunitizma prema negdašnjim jugoslavenskim državopolitičkim zajednicama, autori nisu dali obrazloženja. Jembrih im opravdano zamjera na ovoj neprimjerenosti i svojom knjigom smjera jednom za svagda ispraviti ovu netočnost: »Povijesne se nepravde, upravo zato što su nepravde, moraju ispraviti, makar i u 21. stoljeću.« (str. 263)

Osmo poglavlje središnjega dijela knjige »*Croatica protestantica* u korespondenciji slavista 19. i 20. stoljeća« donosi nekoliko pisama iz korespondencije Franca Kidriča (1880–1950), Franje Fanceva (1882–1943) i Ivana Kostrenčića (1844–1924) s Vatroslavom Jagićem (1838–1923). Pisma općenito donose informacije o njihovu bavljenju jezikom i protestantskom knjigom, a detaljnije spominju i onodoban važan nalazak dosad jedinoga poznatog uraškog primjerka latiničkog prijevoda *Proroka* (1564), što je i jedini starozavjetni spis koji je zasigurno tiskan, premda ima naznaka da su bili dogotovljeni i drugi dijelovi Staroga zavjeta koji su vjerojatno propali ili bili zagubljeni prigodom likvidacije uraške tiskare.

Treći dio knjige, naslovljen »Među svojima«, opisuje Konzulov rad nakon prestanka djelovanja u Urachu, kada on, već u poznijim godinama, odlazi među gradišćanske Hrvate. U prvom poglavlju »Stipan Konzul kod Hrvata na Weißpriachovim imanjima« opisuje se njegovo djelovanje u Regensburgu, Željeznom i okolici. Kontekstualno se iznose podaci o tadašnjem vjerskokulturološkom podneblju, o ulozi obitelji Weißpriach, te o regensburškom tiskaru Ivanu Burgeru kod kojega je tiskana Konzul-Dalmatinova tzv. regensburška *Postilla* (1568). Ovo posljednje djelo prevoditelja iz uraškog kruga predmetom je drugog poglavlja. Uz transliteraciju

predgovora i filološku analizu predočena je i usporedba s Vramčevom *Postillom* iz 1586. Posljednje, treće poglavlje donosi već ranije spomenutu Konzulovu korespondenciju iz 1567/68.

Četvrti dio knjige donosi kraći slikovni osvrt na spomen lika i djela Stipana Konzula u današnjem Buzetu. Apostrofirana je netočna godina smrti (1568) na spomen-ploči u Starom Buzetu – što je valjanim razlogom da se ona zamijeni godinom o. 1579.

Jembrihova studija o Konzulu, osim što predstavlja zaokruženu cjelinu književnopovijesnih rasprava o djelovanju i izdanjima uraške tiskare, istodobno je i probrana zbirka respektabilne građe koja prvenstveno »jezikom dokumenata« nastoji osvijetliti djelovanje, jezik i pismo hrvatskih reformatora uraškoga kruga. Autor istodobno, kao pedantan književni povjesničar i filolog, u svjetlu proučene no-vootkrivene građe kritički preispituje i neke neprecizne konstatacije u dosadašnjoj literaturi (usp. Sakrausky, str. 126; Nazor, str. 134; Fekonja, str. 142; Rotar, str. 143; Kidrič, str. 144; i dr.), pribjegavajući ponegdje i umjerenom polemičkom pristupu. Neki pak dijelovi knjige odaju i esejističku, ali i jaču polemičku boju, posebice na mjestima gdje se autor zalaže za afirmiranje identiteta i samosvojnosti hrvatskoga jezika.

U drugom dijelu knjige nisu filološki obrađena sva uraška izdanja, nego samo ona koja su ranijih godina već bila predmetom autorova proučavanja pri pripremi njihovih pretisaka. Dijelom je ovo i posljedica nedostatka prostora, jer je knjiga i bez tih analiza vrlo opsežna. Što se tiče neobrađenih uraških izdanja, nedostaju većinom ona djela koja još nisu objavljena u pretiscima (*Artikuli*, glagoljička *Postilla* i *Razumni nauci* iz 1562; ćirilična *Postilla* i ćirilično izdanje *Novoga testamta* iz 1563; *Crkveni ordinalic*, *Bramba* i *Spovid* iz 1564). Autor se također, osim usputnog spomena (str. 260) nije dotakao »*Edne kratke summe nikih prodik od tlče i od čarnic*« (1563) koju su preveli J. Juričić, S. Konzul i A. Dalmatin, a na latinički prijevod »Proroka« iz 1564. samo se usputno osvrnuo. Iako u potonjem djelu Konzul nije neposredno sudjelovao kao prevoditelj, bilo bi važno pojasniti njegovu ulogu u pripremnim aktivnostima oko prijevoda Staroga zavjeta ukoliko, naravno, raspoloživa građa – pored onih detalja koje je naznačio već Arapović (usp. *Proroci*, Mostar 2007, str. 20, 25) – pruža dovoljno elemenata za takvu analizu.

U hrvatskoj je literaturi prvi opsežniji rad o Konzulu objavio 1886. Ivan Kukuljević (*Glasoviti Hrvati ...*). Jembrihov pristup razlikuje se od Kukuljevićeva i nije mu nakanom prenijeti Konzulov životopis u svjetlu onodobnih reformacijskih događanja, nego više naglasiti njegovu bitnu ulogu unutar uraškoga kruga. Danas poznata građa o »preduraškom« razdoblju Konzulova života vrlo je oskudna i stoga ovih podataka u prvome izdanju knjige gotovo da i nema. Zainteresiraniji čitatelj ipak će, međutim, u Jembrihovoju knjizi željeti pronaći podatke o Konzulovu životu u Buzetu, radu u staropazinskoj župi i prelasku na protestantizam. Svakako bi i s povijesnknjiževne strane bilo od značaja rasvijeliti npr. neposredne Konzulove razloge i motive odlaska iz Istre, te istaknuti njegovo protestantsko opredjeljenje u surječju prihvaćanja reformacijskog nauka u Istri od strane viših i obrazovanijih slojeva kojima je i sâm pripadao. Ovakvo istraživanje prvenstveno je zadaćom »kla-

sličnih« povjesničara; u svakom slučaju trebalo bi znanstvenu javnost odvratiti od posprdnih, još uvijek protureformacijskih, a nikad valjano osporenih tvrdnji, npr. o Konzulovu nećudorednom životu zbog kojega da je bio primoran izbjeći u Urach (usp. F. Glavinić, *Historia Tersattana*, Udine, 1648, str. 69–70).

Tema o uraškom književnom krugu ovim Jembrihovim djelom svakako nije iscrpljena. Pored književnopovijesne i filološke analize još neobjavljenih pretisaka, evidentirana građa u srednjoeuropskim arhivima otvara brojna značajna područja istraživanja, kako s teološke (je li postojala i kakva je bila protestantska teologija izražena u uraškim izdanjima) i biblijske strane (analiza slojeva predložaka, te koncepcija i metoda svetopisamskog prevođenja), tako čak i s one gospodarsko-poduzetničke (financiranje uraškog projekta detaljno je i pedantno knjigovodstveno praćeno i kvantificirano, te pruža izvrsnu podlogu za analize na području gospodarske povijesti). Unutar neistražene tematike nalazi se svakako i diskretan Vlačićev udio u događanjima oko uraškoga kruga, što Jembrih na nekoliko mjesta u knjizi daje naslutiti (str. 233, 256, 283–284).

Knjiga ne donosi poseban popis brojnih priloga i ilustracija, ali je pridodana napomena o arhivima i bibliotekama koje su autoru omogućile uvid u objavljenu građu. Slijedi bilješka o autoru, kao i iscrpan popis relevantnih izvora i literature. Kazalo osobnih imena priredila je Josipa Franjčić. Izdanje djela Stipan Konzul: »Biblijski zavod« u Urachu, Alojza Jembriha pripomogli su svojim potporama Grad Buzet, Čakavski sabor Buzet te Ministarstvo kulture Republike Hrvatske.

RUBEN KNEŽEVIĆ

Jedna talijanska recepcija F. Petrića – Maria Muccillo

Maria Muccillo diplomirala je na rimskom sveučilištu *La Sapienza* tezom o povijesti predsokratske filozofije u *Discussiones peripateticae* F. Petrića pod mentorskim vodstvom Tullija Gregoryja,¹ koji je značajno utjecao na njezino filozofsko usmjerenje. Taj je rad kasnije još dvaput objavljen: prvi put pod naslovom *La storia della filosofia presocratica nelle »Discussiones peripateticae« di Francesco Patrizi da Cherso*, a drugi put u proširenom (osobito bilješkama dopunjenom) obliku kao poglavlje u knjizi *Platonismo, ermetismo e »prisca theologia«*. *Ricerche di storiografia filosofica rinascimentale*. Tijekom cijele svoje znanstvene karijere M. Muccillo se posvetila proučavanju povijesti renesansne filozofije, osobito onim autorima koji u Italiji nisu bili ekstenzivnije istraživani: autorima aristotelovske,

¹ Tullio Gregory (rođ. 1929. g.) profesor je emeritus povijesti filozofije na *Rimskom sveučilištu »La Sapienza«*. Zbog svojih zasluga u istraživanju srednjovjekovne i renesansne filozofije proglašen je *Officier de l'Ordre des arts et des lettres* u Francuskoj i *Cavaliere di Gran Croce* u Italiji. Promoviran je *doctor honoris causa* pri Sveučilištu Sorbonne u Parizu.